

Rytmisk saxofonskole

En synopsis

Fredrik Lundin 2014

Synopsis til saxofonskole.

** typografiforklaring:*

Alt skrevet med Times i kursiv, er kommentarer til eller forklaringer til indholdet i e-bogen, og ikke tekst der vil indgå i den færdige e-bog.

*Det skrevet med **blåt** markere at lyd/video-eksempler indsættes her.*

Jeg vil lave en klar og koncis saxofonskole for den der ønsker at spille eller undervise i rytmisk saxofon.

Den skal være i e-bogsformat, således at teksten suppleres med små demonstrationsvideoer og lyd- og videoeksempler, der tilgås direkte med hyperlinks i teksten.

Den er henvendt til underviseren, både musikskole og konservatorie-niveau og til saxofonister, fra de let øvede til de professionelle.

Jeg mener, med andre ord, at indholdet i denne e-bog, især afsnittet om toneproduktion og kontrol, samt det vedrørende vejrtrækning og kropsbevidsthed, vil have værdi både for den let øvede, og for den garvede professionelle.

Jeg ønsker at fokusere på toneproduktion og klangdannelse, da dette område stort set ikke behandles med konkrete anvisninger i eksisterende saxofonskoler, men må siges at være et af, om ikke det vigtigste område inden for undervisningen i instrumentet.

Der findes på nuværende tidspunkt ikke på skrift en metodik til undervisning i saxofonspil, hvis ikke man ønsker at anvende den klassiske tilgang til klangdannelse og frasering.

De saxofonskoler for "rytmisk" saxofonspil, der findes, baserer, med enkelte undtagelser, indlæringen på først og fremmest skalaøvelser, etuder og melodier, og beskæftiger sig meget lidt med lydproduktion og klangdannelse.

Indhold:

Indledning

Her vil jeg præsentere ideen med e-bogen, beskriver målgruppen, og forklare mit fokus på klang, krop og frasering.

Instrumentet

Saxofonen:

Hvordan virker den ?

Selve instrumentets indvirken på klangen

Jeg ønsker at have dette, korte, afsnit om instrumentet med, ikke for at fortælle om instrumentets historie, eller forklare dets funktion for den, der aldrig har set en sådan, men for at vække begejstringen for instrumentet og dets utroligt mange muligheder i læseren.

Mundstykket:

En gennemgang af mundstykkets anatomi

Forskellige materialer

Forskellige mærker

Hvilken betydning har udformning og materiale for klangen

[Video/audio-eksempler der viser klanglige betydning af materiale og størelse \(stort mundstykke ikke = stor klang\)](#)

Kroppen

Holdning

Det hensigtsmæssige forhold mellem instrument og krop.

Kroppen illustrerer det kunstneriske udtryk.

Saxofonistens kropslige udtryk spejler hans person og spil.

-videoeksempler, eller links til eksempler med kendte saxofonister der repræsenterer forskellige former for kropsligt udtryk.

Vejrtrækning

Anne Rosings og Sophie Ziedoys vejtrækningøvelser

Videoeksempler, både anatomi og øvelser

Embouchuren

Læber og kæbe

Om betydningen af forskellige kæbe- og læbepositioner og -tryk.

Videoeksempler

Mundhulen (inkl. svælg og tunge)

Om betydningen af strube, bag-gane og tunge.

Audioeksempler

Jeg vil i dette kapitel blot kort bevidstgøre læseren om hvor meget man kan med kæbe, læbe, og mundhule, og betydningen heraf, idet de færreste overhovedet gør sig tanker herom.

*Min pointe er, at der **ikke** umiddelbart er én rigtig kæbe/læbe/mundhule-stilling, men derimod, at det er væsentligt at være så fleksibel som muligt, og at jo mere fleksibel man er, jo større klanglig og dynamisk variation kan der opnås.*

I det følgende kapitel, hvor jeg taler om klangdannelse, går jeg i detaljer med hvorledes disse forskellige operatore kan anvendes.

Klangdannelse

Hvilke elementer indgår i formningen af tonen på instrumentet.

Vokalerne

video/audioeksempler

Registrene og deres forskellige karakteristika

video/audioeksempler

Om at høre hvad man spiller og spille hvad man hører.

Om klanglig variation og ditto egalisering.

Lær at elske din klang

Øvelser (overblæsning, langetoner, registerøvelser).

Videoeksempler med forskellige klangtyper, både med mig, og med udvalgte kunstnere, der viser betydning af embouchure og mundhule. (f.eks. Hawkins, Webster, Shepp, Young, Getz, Marsh, Eddie Harris,...)

Artikulation og frasering

Ritmisk styrke og spændstighed

Half-tonguing [audio/video-eksempel](#)

Krop, støtte, fingrer og tonguing arbejder sammen.

Videoeksempler med udvalgte kunstnere, der illustrerer sammenhængen mellem kunstnerisk udtryk og fysisk fremtræden.

Eksempel på udkast til tekst om kroppen og embouchuren:

KROPPEN

Noget af det mest vidunderlige ved at spille saxofon er, at det er et så utroligt fysisk instrument, med et uovertruffent dynamisk og klangligt potentiale.

Man kan lægge hele sin krop i det at spille på instrumentet, og med fuld kontrol over klang og motorik, er der ingen grænser for hvor sindsygt meget lyd og udtryk, der kan komme ud af det instrument.

Din krop en del af dit instrument.

Med luften fra dine lunger, dine læbers greb om mundstykket og dine fingres åbning og lukning af klapperne frembringer du musik på din saxofon.

Med din mundhule former du din klang.

Med din krop som klangkasse, forstærker du din klang.

Med din krop formidler du din musik visuelt.

Din krop skal være afspændt, men parat/vågen.

Afspændt betyder ikke afslappet, for hele kroppen, fra top til tå, er aktiv, når du spiller.

Målet er at kroppen arbejder så effektivt som muligt, at der ikke er en del af den, der modarbejder dig, enten ved at være anspændt, eller ved deciderede uhensigtsmæssige bevægelser.

1. Du skal lære at trække vejret og blæse på den mest hensigtsmæssige måde.
2. Du skal lære at holde og betjene instrumentet på den mest hensigtsmæssige måde.
3. Du skal blive bevidst om, hvorledes din krop arbejder med pulsen i musikken, og at alle bevægelser du gør, når du spiller skal arbejde med pulsen og med dine fraseringer, og ikke mod.

Og ligeledes skal du være bevidst om hvordan dit kropslige udtryk er en meget væsentlig del af dit musikalske udtryk - både i forhold til publikum og til dine medmusikere.

1.

Mange lider af den fejlopfattelse, at man skal trække vejret med mavemusklerne alene, at maven skal svulme op, når man trækker vejret ind, og at man, når man blæser, skal trykke nedad, som når man er på toilettet.

Det er dog en meget uhensigtsmæssig måde at gøre det på, og kan i visse tilfælde ligefrem føre til brok.

Ind og udånding styres først og fremmest af diaphragma, der udvider og trækker brystkassen sammen, hvorved lungerne udvides og presses sammen.

Diaphragma, der er en helt flad muskel, fæstet på ribbenene og rygsøjlen er i afslappet tilstand kuppelformet op i brystkassen, og når den spændes og skubber brystkassen udad mere udfladet nedad. [se video/billede](#).

Diaphragma har vi ikke mulighed for at påvirke direkte, men mange af musklerne omkring brystkassen, foran og bagved, kan vi kontrollere. Og ved at øge bevidstheden om dem, styrke dem, og ved udstrækning, smidiggøre dem, kan vi influere positivt på det vi kalder støtten.

Med en god støtte får vi en god, stabil ind- og udånding, hvor vi udnytter lungernes kapacitet maksimalt og producerer en jævn og styret luftstrøm.

Meget væsentlig for at musklerne i ryg og forside kan arbejde frit er, at kroppen er i balance og lændesvajet er rettet ud. Bøj lidt i knæene, for at rette lænden ud.

Mærk efter i fødderne, at du ikke hviler på enten hæle eller tær, men lige meget på fodballe og hæl.

Når du nu trækker vejret ind, så gør du det med lidt modstand, enten ved at gøre det gennem næsen eller ved f.eks. at sætte overtænderne let mod underlæben, eller tungen mod ganen.

Du skal mærke musklerne på ryggen, både lige over lænden og under skulderbladene, og på brystet lige neden for kravebenet udvide sig.

Disse muskler er også aktive under udåndingen. Prøv når du blæser at bevare den samme fornemmelse af "opspændthed" du havde, da du trak været ind, så du ikke falder slapt sammen og forover, når du blæser. Bevar den ranke, åbne holdning.

Forestil dig, at du er en stor rungende tønde.

Anne Rosing og Sophie Ziedoy har udviklet en række fysiske øvelser til træning af og bevidstgørelse om de muskelgrupper i kroppen, der især er i brug, når vi trækker vejret (ind- og udånding).

Der er tale om både styrketræning, udstrækning og afspænding af musklerne.

De afholder desuden jævnligt kurser både for sangere og for blæsere i ånderdrætsteknik.

Disse kurser kan varmt anbefales.

Jeg bringer et lille uddrag af deres øvelser i denne bog.

[henvisning hertil](#)

2. Måden du bærer dit instrument på, skal afspejle dit nære og kærlige forhold til det. Du skal være afslappet, stå i balance med sænkede skuldre.

Saxofonsnoren skal være af en længde, så at du ikke skal bøje nakken eller stikke hovedet frem for at blæse. Nakken og hoved skal være ret, som hvis du skulle synge.

Mundstykket skal møde læberne i en skrå vinkel nede fra (billede), så luftstrømmen rammer bladet i en vinkel nedefra. Herved opnås mindst modstand, bedste kontrol med pitch/stemning og overtoner, største volumen, og det kræver mindst muligt af kæbemusklerne.

Jazzsaxofonist-karikaturer viser ofte en meget duknakket type, og der er da også enkelte saxofonister, for hvem det er lykkedes at spille i denne positur, Sonny Stitt og Joe Henderson, men blæsevinklen påvirkede også deres lyd (Hendersons tørre lyd med meget lille volumen) og stemning (Stitt stemte ofte meget for højt i det øvre register).

Da saxofoner er forskelligt bygget med forskellig balance og tyngdepunkt, og vi ligeledes alle er af forskellig højde, drøjde og styrke, må man finde sin egen måde at stå på, men du må ingen kræfter bruge på at holde instrumentet i balance eller op til munden.

Det aller vigtigste er, at du er komfortabel, at det føles godt at stå med dit instrument, at dit instrument er en del af dig, og ikke et ubekvemt fremmedlegeme.

Fingrene skal være afslappede, og så vidt muligt og som udgangspunkt, hvile på klapperens perlemor/plastik, både når klapperne er lukket og når de er åbne.

Her gælder det igen: dine bevægelser skal tjene musikken. Du kan fremme præcisionen, artikulationen og udtrykket i din frasering, ved måden du fysisk lukker og åbner klapperne på. Og det gælder både akustisk og visuelt.

[billedeksempler med "rigtig" positur.](#)

[videoeksempel med Cannonball Adderley](#)

3. De færreste er bevidste om de mange destruktive (ikke konstruktive) bevægelser de gør, når de spiller. Men de fleste kan vel nikke genkendende til fænomenet med at knibe ansigtet sammen og stille sig på tær, når man spiller en høj tone på instrumentet. Det er jo ikke sådan at det ikke er muligt, at spille denne tone med fodsålerne solidt plantet i gulvet og helt afslappet ansigtsmuskulatur, men mange af os finder det ikke helt komfortabelt at spille de højeste toner på instrumentet, de bliver ofte tynde og skingre, og så forsøger vi ubevidst at kamouflere dem, eller måske aflede opmærksomheden fra dem, eller måske ligefrem vise, hvor svært det her er, i det vi ubevidst angler efter forståelse. Meget almindeligt er det også at bevæge skuldre og albuer, eller gå ned i knæ, eller knække bagover eller forover i lænden, når vi forsøger at spille noget teknisk eller rytmisk krævende.

Ganske ofte bruger vi også at bevæge vores krop uhensigtsmæssigt meget, for at kompensere for en manglende energi i musikken eller hos os selv.

Intet af dette er naturligvis fremmede for præstationen, tværtimod går det ud over timing og præcisionen i fraseringen og generelt fokus på og i musikken.

Det kræver imidlertid mod og selvkontrol at lade være.

Nu tror du måske, at du i al fremtid skal stå bomstille, når du spiller, men naturligvis må man bevæge sig til musikken, blot der er tale om, at bevægelserne tjener musikken og ikke obstruerer den.

Er du bevidst om din krop, kan du bruge den i musikken, både indadtil (dig selv) og udadtil (dine medmusikere og publikum).

Er du nervøs, er det en stor hjælp at fokusere på at din krop er afspændt, at du står godt og er i balance, at du trækker vejret roligt og dybt. Et roligt, afbalanceret kropsligt udtryk, spreder også ro og trykthed omkring sig.

En musikers kropsligt visuelle udtryk er en del af hans musikalske udtryk. Hans fysiske udstråling afspejler både det han ønsker at kommunikere, og hans faktiske mentale tilstand, nogle gange er disse to udtryk identiske, andre gange kan de nærmest modsige hinanden.

[Videoeksempler på forskellige kropslige udtryk.](#)

Embouchuren

Embouchuren er naturligvis en del af kroppen, men får sit eget afsnit, fordi den alligevel har mindre handlefrihed end resten af kroppen, samtidig med, at de dispositioner man under spillet foretager omkring læbe- og kæbestilling og mundhuleform, er det, der har allermest hørbar betydning for det klanglige udtryk.

Jeg vil her dele embouchure op i den udvendige: læber og kæbe, og den indvendige: mundhule med tunge, bag-gane og hals, selvom alt dette, sammen med resten af kroppen jo hele tiden arbejder sammen, og ikke kan adskilles i selve spilleprocessen.

Som udgangspunkt skal den **udvendige** embouchure, som tilfældet er med hele resten af kroppen, være så afspændt, som overhovedet muligt.

Det eneste der skal bruges kræfter på, er at der ikke utilsigtet slipper luft ud ved siden af mundstykke og blad.

Væsentligt at forstå er også, at der ikke er én rigtig embouchure/mundstilling.

Det man bør stræbe efter, er at have så fleksibel en embouchure som overhovedet muligt, for at opnå det størst mulige klanglige og dynamiske råderum.

Mundstykkets vinkel ind i munden skal være skråt nedefra. Dette giver mindst modstand, mest overtoner, og belaster kæbemusklerne mindst.

Stor betydning for klangens karakteristisk har det hvor meget læbe der berører bladet og hvor langt inde eller ude på bladet læben er. Mere herom i kapitlet om klangdannelse.

Den **indvendige** embouchure, altså mundhulen, er den mest upåagtede, men samtidigt væsentligste del af hele klangdannelses-apparatet.

Placeringen af struben, og den bløde bag-ganes samt tungens form og placering har afgørende betydning for klang og præcision, men de færreste er bevidste om dette.

Saxofonisten bør opfatte sig selv som sanger, hvor stemmelæberne er erstattet af bladet på mundstykket. Saxofonisten former sin klang fuldstændigt på samme måde, som sangeren, med strube, bag-gane og tunge.

I kapitlet om klangdannelse, vil jeg beskrive i detaljer hvorledes dette foregår.

Litteratur:

Torben Enghoff - Saxofon 78.246

Douglas D. Skinner - The Saxophone Handbook 78.46601

Anne Rosing: www.anne-rosing.org

Sophie Ziedoy www.sophieziedoy.com Junior Partner i Anne Rosing-instituttet